

Мельник Анна

МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЛЮДИНИ У ХХІ СТ.

У статті проаналізовано моральні цінності сучасної людини. Визначено основні життєві пріоритети, розуміння поняття «сенса життя».

Ключові слова: мораль, цінності, пріоритети.

Моральні цінності — моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати дійсність та орієнтуватися в ній. Наприклад, чесність, вірність та інші риси порядної людини.

Моральні цінності є предметом розгляду етики й психології. У соціальній психології моральні цінності розглядаються як складова психологічної атмосфери колективу, спільноти.

Формування загальнолюдських моральних норм через залучення молоді до масових заходів

- Головна
- Методичний відділ
- Методична скарбничка

Формування загальнолюдських моральних норм через залучення молоді до масових заходів

Арістотель писав: «Морально прекрасно називають людину досконалої гідності...Адже про моральну красу говорять з приводу доброти: морально прекрасним називають справедливу, мужню, благородну і взагалі володіючу всіма добротою людини».

Головною метою морального виховання на сучасному етапі є цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. На цій основі формуються особистісні риси людини, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Теоретико-методологічні основи морального виховання глибоко і всебічно розкриті у Законі «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», Концепції позашкільної освіти та виховання, Національній доктрині розвитку освіти «України в ХХІ столітті», Державній національній програмі «Освіта України ХХІ століття». В «Основних напрямках реформи загальноосвітньої і професійної школи» визначено, що «школа зобов'язана виробляти

внутрішню потребу жити і діяти за принципами моралі, неухильно додержуватись правил співжиття. З ранніх років вона повинна виховувати в учнів колективізм, чесність і правдивість, вимогливість і принциповість, стійкість і мужність характеру».

Нині, коли в Україні обрано курс на побудову гуманного демократичного суспільства, що передбачає культ Людини і Народу, гуманні й демократичні відносини між людьми в усіх сферах життя, питання морального виховання виходять на одне з перших місць у системі виховання. Пріоритетними напрямками реформування виховання в нашому суспільстві є:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі — правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродійностей;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну;
- виховання духовної культури особистості; створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Моральне виховання — виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Результати морального виховання характеризуються такими поняттями:

Мораль — це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми за будь-якої ситуації на демократичних засадах. Мораль — це імперативно-оцінний спосіб ставлення людини до дійсності, котрий регулює поведінку людей з огляду на принципове протиставлення добра і зла.

Моральність — охоплює моральні погляди, переконання, почуття, стосунки, поведінку людей.

Моральна свідомість — одна із сторін суспільної свідомості, яка у вигляді уявлень і понять відображає реальні відношення і регулює моральний бік діяльності людини.

Моральні почуття — запити, оцінки, відношення, спрямованість духовного розвитку особистості.

Моральні звички — корисні для суспільства стійкі форми поведінки, що стають потребою і здійснюються за будь-якої ситуації та умов.

Моральна спрямованість — стійка суспільна позиція особистості, що формується на світоглядній основі, мотивах поведінки і виявляється як властивість особистості в різних умовах.

Моральні переконання — це внутрішньо прийняті особистістю, укорінені в її свідомості уявлення і поняття про добро і зло, про правильні і неправильні моральні відносини; це, інакше кажучи, стійкі, тверді погляди людини на свою власну поведінку і поведінку інших людей.

Моральна оцінка — це внутрішня міра, якою користується людина у своєму ставленні до власної поведінки і поведінки інших людей, суспільних подій і явищ. Вона обумовлюється досвідом людини, її світоглядом, інформацією про предмет оцінки.

Виховання моральної свідомості нерозривно поєднане із формуванням у дітей, підлітків і молоді оцінного ставлення до явищ дійсності, яке виявляється в актах поведінки і служить її мотивом.

Обов'язок педагогів — формувати в у дітей тільки такі звички поведінки в колективі, в сім'ї в суспільстві, які відповідають вимогам моралі.

Формування моральної свідомості, почуттів і звичок — це єдиний процес, наслідок якого є створення морально повноцінної, духовно багатой і щасливої людини нового світу.

Принципи виховання

Процес морального виховання ґрунтується на певних принципах:

- цілеспрямованість виховання;
- обов'язковий зв'язок виховання з життям;
- єдність свідомості та поведінки у вихованні.;
- виховання в праці;
- комплексний підхід у вихованні ґрунтується на діалектичній взаємозалежності педагогічних явищ і процесів;
- виховання особистості в колективі;
- поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього;
- індивідуальний підхід до дитини у вихованні;
- принцип системності, послідовності й наступності у вихованні;
- єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості.

У формуванні моральної свідомості дітей старшого віку особливого значення набуває принцип гармонійного поєднання свободи і необхідності. Основним видом діяльності, де це поєднання виступає безпосередньо і найбільш переконливо, є праця — навчальна, громадська, продуктивна.

Праця стає для юнаків і дівчат основним критерієм честі, гідності, совісті та всіх інших моральних цінностей.

Система моральних цінностей людини.

Завдання педагога — створювати всією системою засобів виховного впливу такі моральні відносини, при яких би дитина переживала задоволення від того, що вона своїми вчинками, своєю поведінкою приносить радість людям, творить добро для них. Це — азбука морального виховання.

Особливість лише тоді починає набувати стійких моральних якостей, коли цьому сприяють і об'єктивні умови, її позиція у колективі, значимість соціальної ролі, яку вона виконує.

Спілкування у діяльності і через спільну діяльність впливає на моральне обличчя дитини, збагачує її моральний досвід, задовольняє потребу у самоствердженні. Мораль формується у родині. Сімейні цінності — моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін.

Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей.

Сімейні цінності — моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін. Цінності особистого життя мають значення насамперед для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, стиль приватного життя та ін. Формування національної свідомості та самосвідомості передбачає: виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності, залучення учнів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Патріотичні почуття зміцнює морально-патріотичне виховання, покликане виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії народу, його Збройних сил.

Людина у духовному розвитку здолала суттєвий та надзвичайно складний шлях та продовжує його долати. Проте найбільш значущим

вираженням розвитку індивідуума завжди є і була перш за все моральна свідомість в найгуманістичніших та більш прогресивних вираженнях.

Відносини людини з природою, зовнішнім світом, іншими людьми особливо загострені. Вони тісно пов'язані з майбутнім усього людства. Та це не винятково. Розвиток людства являє собою рух спіраллю, а не по колу. Однак кожен з нас є людиною, особистістю, яку опікали батьки, намагались вберегти, застерегти.

Та від того, якою данна конкретна людина прагне бути чи буде, якою зараз є її система моральних авторитетів, сьогодні залежить не тільки її особиста доля та розуміння чи буде вона особистістю, а і майбутнє повністю цілого світу.

Конкретно моралізація та гуманізація відносин – являє той логічний центр системи педагогічної науки загалом, базуючись на якому можна вибудовувати вирішення проблеми формування індивіда, особистості, її внутрішнього я, регуляції поведінки людей в цілому.

Мораль, як форма людської свідомості, є звіркою правил, вимог, норм, які регулюють взаємодію та відносини людей, їхню поведінку.

Поняття моралі оперує моральними категоріями, віднести до яких можна доброту, справедливість, гідність, обов'язок, честь, щастя.

Суспільство виробляє приклад моральної поведінки – певний моральний ідеал, до нього мають прагнути всі, вважаючи цей приклад розумним, правильним, красивим, корисним.

Дуже часто люди протирічать одне одному. Саме протиріччя — це те, що відбувається впродовж всього існування людства. Але вміння обходити загострені кути, замість обпилювати та ламати їх – це найперша мета та завдання старшого покоління, в ролі мудрих наставників. Те, що вдасться сформувати, те й буде тим основним камінцем в подальшій розбудові моральних цінностей всіх громадян.

Осмислення знання моральних принципів, категорій, норм формує моральну культуру та свідомість.

Всі ми живемо в відносно молодій і незалежній країні і відчуваємо на влашній шкурі, яке нелеге тут життя українській молоді. Для нашого покоління випало відповідальне та складне завдання – відродження традицій, мови, нації, української державності. Це історичне зобов'язання: зрозуміти те, що зміни в житті на краще можливі тільки після особистих перемін.

Становлення людини, її моральних якостей здійснюється всебічно у різноманітних видах діяльності. В навчальній діяльності розглядаються проблеми свободи, щастя, любові і долі людини.

Трудова: спільне прибирання території, облаштування власної кімнати.
Громадсько-корисна: самоврядування по організації свят.
Виховна діяльність: тематичні години, гуртки за інтересами.

Будь-яка людина в своїх діях щодо формування своїх якихось моральних якостей частково використовує так би мовити методику виховання, що є поведінковою. Це є методика, що передбачає цікаву, цікаву і захоплюючу ігрову обстановку, співробітництво між учнями та наставниками. Ця методика формує вміння взаємодіяти, комунікативні навички, приймати рішення, обирати цінності, вирішувати життєві проблеми.

Рівні розвитку дитини, виділені психологом з Америки — Л. Колбергом: доморальний рівень (дитина керується егоїстичними уявленнями про взаємну вигоду, веде себе чомно і добре, щоб отримати захоплення та уникнути покарання); конвенціональний рівень (дитина прагне вести себе так, щоб отримати похвалу від оточуючих, від тих людей, що відіграють важливу роль). Це прояви поведінки, орієнтована на авторитет зовні; автономний, переносить прийняте особистістю моральне рішення всередину.

Вища стадія автономного рівня свідомості відзначається розвитком абстрактного мислення, релятивізм змінюється усвідомленням та визнанням існування вищого закону, що проявляє інтереси більшості.

І лиш на цьому наступному етапі формуються всі моральні принципи, укорінення та підтримання них забезпечується совістю кожного, не залежно від логічних міркувань та зовнішніх обставин. Пора формування справді моральних принципів, переходу з рівня свідомості конвенціонального до автономного рівня – це юнацький вік.

Згідно теорії психолога Гейли Шііхі – критичний період життя, час розвитку рівня свідомості автономного, є тривалим періодом, коли основним серед завдань його є «пересаджування коренів». Потрібно пересадити корені, що пустили в свідомість батьки, виховання родиною на «свій» ґрунт. Це особливо складний період, враховуючи те, що відбувається становлення особистості, переживання за особисті почуття, безкомпромісність, потреба бути в злагоді з самим собою. Однак цей період необхідний.

Вже з початку становлення кожна людина постає перед певними поглядами на спосіб життя, норми, які вона черпає зі свого досвіду та виховання. Ще в дитинстві пояснюють, як треба жити, проявляти співчуття,

в більшості випадків вчать бути великодушними, пояснюють, що моральним принципом повинен бути альтруїзм, тобто прагнення допомогти іншим, співпереживати чужому горю, як своє, з кожним днем розвивати готовність пожертвувати своїм достатком, спокоєм, а часом, своїми інтересами задля інших.

Старшокласникам, відносно морально-духовних критеріїв належать гідність, гордість та скромність. Ці якості, що в подальшому впливають на зміст спілкування, характер, на його «розкіш» чи бідність.

Студент – це особистість, та ставитися до нього потрібно як до індивіда, особистості, до рівного, громадянина своєї держави, тільки молодшого, члена свого колективу.

Викладач, шукаючи причину і виявлення негативу, повинен розгледіти за тією злобою та безсердечністю миролюбство, а під страхом – мужність, а під дурістю – пронизливий до кісточок розум, тобто треба навчитись бачити зовсім іншу сторону проблеми.

Розуміння і взамна праця, дають відповідь та можливість уникнути, передбачити, виправити небажані наслідки поведінки. Діти не народжуються злими, та випадково, ніхто і ніколи не стане хорошим. Треба лише повірити в те, що добро перемаже усе, навіть після того, як діти стикаються з випадками, коли на їх добро відповідали злом. Треба дати дітям зрозуміти, що кожна людина може впливати на свою долю, коли вірити в успіх і в перемогу, в позитивний результат будь-якої власної діяльності, що не розходиться з суспільним ідеалом.

Співпраця з батьками та допомога, екскурсії визначними місцями нашої країни, прогулянки на природу. Дуже важливо – мати бажання, а нащадки – є нащадки: вони легкі на підйом, завжди їх можна підвести, зацікавити, надихнути на суттєві рішення в їх житті. Дуже важливо — віра в них та надання їм відчуття довіри, підтримки, а іноді потрібно й просто йти за ними.

Щодо моральних цінностей, до їх контексту можна віднести нормативні уявлення стосовно добра та зла, справедливості, прекрасного та потворного, про цінність людських ідеалів, людини як такової, норм, принципів життєдіяльності та ін. Вони є фундаментом всіх продуктів діяльності людини, а також мають моральну вагу та суттєво впливають на суспільне життя загалом.

Моральні авторитети, установки, уявлення й аксіоми – являють собою продукт нашої культури та історії. Саме ідеали милосердя, добра, людяності та такі площини, як гідність, честь, працелюбство стали основоположними чинниками моралі народу.

Молодь інколи соромиться виявів милосердя, доброзичливості, добродійності, вважає, що то є вияв слабкості, яка в свою чергу принижує їх серед одноліток. Задля переконання, що вищезазначені якості не принижують людську гідність, а зворотньо допомагають людям жити достойно, долати хвороби та страхи, старість та самотність, необхідне залучення молоді до активної участі в різних спортивних змаганнях, благодійних заходах, аматорському мистецтві.

Довіра, доброзичливість, скромність, співчуття, мужність, терпимість та милосердя лише в тому разі трансформуються в норму життя, як будуть усвідомлені в ролі морального обов'язку перед родиною, товаришами та друзями, меншими та старшими, перед освітньо-навчальним закладом та викладачами, що піклується про молоду людину.

Моральним обов'язком є затвердження усіх цих ліпших якостей, затвердження гуманності.

Серед молоді певною мірою знижується рівень духовності, що є наслідком насамперед зниженням життєвого рівня в державі, відсутності соціальної захищеності, прихованим та явною інфляцією, безробіттям, невизначеністю моральних напрямів в діях держави й звичайному житті. ЗМІ та ЗМК все більше мають вплив на суспільство, а особливо на молодь, демонструючи зброю, насилля, прищеплюють релятивізм моралі, цинічно-гедоністичне відношення до звичайного життя та конформізм. Все це, як наслідок, призводить до віддалення молоді та дітей від моралі, схиляє їх до особистих пошуків шляхів самореалізації, та нарешті до певного заперечення моральності й духовності, як особистісно так і суспільно значущих феноменів. Дані процеси підсилюються суттєвим кризовим станом в сім'ї, яка зменшує свою роль, як головного джерела долучення дитини до моральних базисів та джерела розвитку моральної сутності в окремих випадках. Людство взагалі звикає до розкошного життя. Деякі діти входять в суперечки з батьками, жадібно споживають їжу та доводять вихователів до розпачу.

Молодь викликає різне відношення до себе серед людей. Хтось говорить, що варто цінувати ентузіазм та запал, гаряче прагнення змін, на противагу інші проявляють приниження. Всі вони потребують прояву розуміння та гуманізму, що послужать гарним прикладом.

Необхідністю для збереження честі в моралі народу є вшанування правдивості. Пращури вчили та вчать своїх дітей з пелюшок передусім шанувати любов до батьків. А моральним обов'язком дітей є допомога

батькам по господарству, догляд за ними в разі хвороби. Сьогодні та завжди суворо засуджується народною мораллю внутрішньосімейна ворожнеча; родинне життя має ґрунтуватися на засадах щирої співдружності, краси взаємовідносин, людяності, поваги до свого родоводу. в нашого народу пробуджується жага до морального збагачення, прагнення передусім допомагати людині, яку спіткало нещастя, турбуватися про дітей-сиріт, обездолених. А чесноти, такі як честь та гідність особливо загострилися в українській народній моралі. В першу чергу шанується відраза до фізичного та духовного рабства і почуття національної гідності.

Великим безчестям вважається зрада нації та зречення рідної мови.

Слово багато важить в людському житті. Воно може вплинути навіть на долю. Слово вмить змінює настрій, робить щасливим або ж нещасливим, радісним чи пригніченим. Оскільки мова – концентрація досвіду та мудрості, а втрата її веде до суспільної дисгармонії, порушення законів людської еволюції.

Втрата мови народом – це трагедія, бо тоді втрачається весь попередній досвід, зафіксований в ній. Змінює генетичний код культура, а народ відчужується від духу предків, традицій, звичаїв, потрапляє в іншу духовну атмосферу та свідомо чи несвідомо страждає.

Соціологи стверджують, що виникла нова молодіжна культура, відмінна від тієї, що властива всьому суспільству. Серед молодих розповсюджуються свої смаки, традиції. Тривають зміни в моралі.

Сучасний українець дуже глибоко сприймає такі поняття, як: «моральне виховання», «моральна свідомість» та й взагалі «моральність». Саме це створює, формує юнку і юнака як особистість та людину з великої літери. В сучасному суспільстві система морального виховання скерована на боротьбу з нав'язування людям моральної вседозволеності, егоїзму, лицемірства, блюзнірства, гордості, відсутності ідеалів, та певною мірою обмеженості. Запевнитись в тому, що сучасна молодь перебуває на етапі морального піднесення, можна на вулиці, в школах, в магазині, в кіно, в університетах і їх більшість. Хоча великий відсоток характеризується розбещеністю, що виражається в непристойній поведінці, вживанні спиртних напоїв, привселюдному палінні, розкутості злочинств тощо. Та не достатньо просто це виявляти, підкреслювати чи наказувати, забороняти, треба вчити своїм прикладом як робити правильно. Треба бути спроможним поглянути на турботи та проблеми молоді з їхньої точки зору. А ще краще зробити висновки, проаналізувати вчинки, критерії моралі, показати приклад. Але зробити це без «позиції сили», тобто толерантно.

Індивід, людина, яка бачить можливість застосування своїх умінь, знань, перед собою чітку мету, здібностей, талантів та гідної їх винагороди, не може бути не зацікавленою в можливості розвивати свої здібності, отримати ці знання.

Віками Україна виборювала свою незалежність, а ті, хто хотів захопити та панувати на нашій землі, нав'язували нам думки про те, що ніби й чеснот в нас не досить і ми меншовартісні, гідності в нас не вистачає, щоб бути самостійними, вільними та суверенними, незалежними на своїй землі.

Живучи в матеріальному світі й опікуючись раціональним та технічним зростанням, удосконаленням життя, ми втратимо життя духовне, внутрішнє. Потрібно дбати про тілесне здоров'я, піклуватись про запобігання та попередження всіляких хвороб та одночасно не нехтувати духом, не вбивати його чужою інформацією, чужою мовою, чужими ідеями, цілями та прагненнями. А це також хвороба дуже небезпечна.

Та навіть за умов, які склалися сьогодні не можна впадати в відчай. Треба зробити вибір, зібратися з силами та вирішити, до чого ми тяжіємо – до краси чи потворності, до доброго чи злого? Безсумнівно кожна особистість, людина обере високу мораль, духовність, надію та віру, любов. І тому кожен має безперервно, постійно самостверджуватись, самовдосконалюватися морально та духовно.

Отже, при формуванні та закріпленні моральних якостей, адже це безперервний процес, потрібно орієнтуватись на єдність індивідуального, особистісного та суспільного морального вдосконалення, збагачення, аби уникнути групового егоїзму, що може призвести до конфліктів. Це дуже серйозна проблема, адже долання і врешті вирішення її може забезпечити збереження традицій та найголовніше виживання в сучасних умовах такої спільноти як народ, людство. Шляхів є багато. І їх достатньо. Треба лише бачити кінцеву мету – і впевнено йти до неї, не падати духом. Метою є виховання в усіх без виключення людей таких якостей та чеснот як справедливість, чесність, доброта, толерантність, самоцінність, самовизначеність. І найкраща, найбільша, найвища винагорода для кожного – бачити людей, які твердо стоять на ногах та відчувати, що в кожному з них є частина та української вільної душі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: Підручник. К., 1999. 488 с.
2. Степаненко В. Ф. Етика: Навч. посібник. К., 2004. 270 с.
3. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика. М., 1998. 472 с.

4. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика: Учебное пособие и Практикум. Минск, 1997. 320 с.
5. Золотухина-Аболина Е. В. Современная этика: истоки и проблемы: Учебник для вузов. Ростов н/Д., 1998. 448с.
6. Шрейдер Ю.А. Этика: Введение в предмет. М., 1998. 271с.
7. Т. Аболіна. Цінності моральні // Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (гол. редкол.)

Борейко Каміла

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті аналізується естетичне виховання у дітей дошкільного віку та його засоби.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичне сприйняття, особливості розвитку, засоби естетичного виховання.

Сприйняття і розуміння прекрасного починається у дитинстві. “Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його”, - стверджував В. Сухомлинський

Естетичне виховання — послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.

Краса нерозривно пов'язана з душею людини, її працею, поведінкою, мовою, зовнішністю. Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві..

Естетичне виховання можна розглядати як системну діяльність, спрямовану на розвиток чуттєвої сфери особистості, її умінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси, збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, оволодівати законами творчості і творити. Важливою складовою цього процесу є естетична освіта — процес засвоєння мистецьких знань, умінь і навичок.

Усі ці якості особистості необхідно розвивати уже в ранньому дитинстві, зосереджуючись на певних напрямках, добираючи засоби, форми і методи з огляду на вікові особливості дітей, передусім на особливості їх естетичного сприймання.